

Czubacz kędzierzawy

SYSTEMATYKA

Należy do rodzaju *Crax*, łączącego siedem gatunków ptaków nazywanych czubaczami. Czubacz kędzierzawy naukowo opisany został w 1766 roku przez szwedzkiego profesora Karola Linneusza (1707-1778). Posiada dwa podgatunki.

- *Crax alector alector*
- *Crax alector erythrognatha*

Drugi podgatunek został opisany przez dwóch brytyjskich naukowców. Philipa Lutleya Sclatera (1829-1913) oraz Osberta Salvina (1835-1898) w 1877 roku. Dawniej opisywany był również pod naukową nazwą *Crax nigra*. Z informacji, które zebrałem wynika, że pierwszy opis naukowy Linneusz stworzył już w 1758 roku i opisał ten gatunek właśnie pod wyżej wspomnianą nazwą. Nazwy obecnie używanej użył dopiero w drugim opisie gatunku z 1766 roku.

Pióra czubaczy kędzierzawych Indianie wykorzystują do produkcji wysokiej klasy strzał. Ponadto spreparowane głowy czubaczy dla Indian stanowią trofea, a ich ilość świadczy o randze myśliwego. Najczęściej wieszane są przed wejściem do domu by sygnalizować gościom kim jest gospodarz.

Niestety, ale nie istnieją informacje, które opisują szczegółowo import tych ptaków do Europy. Delacour podaje, że były one stosunkowo często utrzymywane w hodowlach w obu Amerykach jednak nie udało się ich rozmnożyć.

MORFOLOGIA

Są to duże ptaki wielkością zbliżone do pawia indyjskiego (*Pavo cristatus*). Jest to jedyny gatunek w rodzaju *Crax*, u którego nie wyróżnia się dymorfizmu płciowego. Jedyna różnica pomiędzy płciami dotyczy wielkości – samice są nieco mniejsze od samców. W ubarwieniu dominuje kolor czarny. Podobnie ubarwione do samców czubaczy zmiennych (*Crax rubra*).

Długość ciała samca osiąga do 950 mm, przy masie ciała 2 850-3 750 g, natomiast samica waży 2 400-3 425 g i dorasta do 920 mm.

U samców długość skrzydła waha się od 370-405 mm, ogona od 305 do 350 mm, stęp osiąga do 111 mm.

U samic długość skrzydła waha się od 350-395 mm, ogona od 270-340 mm, stępu od 92-103 mm.

Czub krótki, kędzierzawy - (stąd polska nazwa). Na tle głównie czarnego ubarwienia znacznie wyróżnia się żółta, mocno zredukowana woskówka oraz połowa dzioba, ta bliższa nasady, która również jest żółta. Pozostała część dzioba jest popielatoczararna. Wokoło oczu naga, granatowa skóra. Reszta ciała czarna z delikatnym metalicznym połyskiem. Jedynie podbrzusze, pokrywy podogonowe są białe jak również część golenia jest biała. Tęczówka brązowa. Skoki popielate. Ogon krótki, czarny.

Samica ubarwiona identycznie jak samiec jednak na czubie posiada bardzo subtelne białe paski oraz ma nieznacznie mniejszą głowę.

Różnice w ubarwieniu podgatunków dotyczą jedynie woskówki i części dzioba. U podgatunku *C. a. erythrognatha* części te są czerwopomarańczowe. Warto zaznaczyć, że różnice w ubarwieniu tych partii ciała dotyczą również podgatunku nominatywnego. Niektóre osobniki charakteryzują się żółtą, inne bardziej pomarańczową barwą woskówki.

Młode szatę dorosłego osobnika uzyskują w pierwszym roku życia jednak pełną wielkość uzyskują dopiero w drugim roku.

W NATURZE

Czubacze kędzierzawe występują w północnej części Ameryki Południowej – w Kolumbii, południowej Wenezueli do rzeki Orinoko, północnej części Brazylii, aż do rzeki Rio Negro oraz do wschodniego wybrzeża w stanie Amapá i rejonu Gujana. Całkowity areal występowania czubacza kędzierzawego obejmuje 2,1 mln km².

Podgatunek nominatywny występuje we wschodniej Wenezueli oraz Brazylii i Gujanie. Podgatunek *C. a. erythrognatha* w Kolumbii zachodniej i Wenezueli.

Zamieszkują głównie lasy pierwotne do wysokości nie większej niż 1500-2000 m n.p.m. Jednak spotykane są również na plantacjach, w pobliżu dróg czy otwartych przestrzeniach blisko lasów położonych na obszarach nizinnych. Ponadto odnotowano kilka obserwacji w pobliżu rzek gdzie ptaki żerowały oraz na terenach podmokłych. Występują stosunkowo powszechnie. Liczniej występują we wschodniej części arealu.

Obserwowane zazwyczaj w parach, rzadziej samotnie lub w małych rodzinnych grupkach. Są najbardziej ufne do człowieka spośród wszystkich gatunków czubaczy. Szczególnie w okresie sezonu rozrodczego dają się podejść na bliskie odległości. Słabo latają, jednak bardzo dobrze poruszają się na ciekach (*cieki – nogi kuraków, od red.*). Rzadko też podrywają się do lotu. Potrafią w poszukiwaniu pożywienia przemierzać spore dystanse. Lubią wygrzewać się w promieniach słońca. Żerują na ziemi, czasem odstawiając wierzchnią warstwę podłoża swoimi silnymi nogami. Baza pokarmowa składa się głównie z owoców ale również nasion, ziaren, zielonych części roślin, a także owadów i innych stawonogów, nierzadko także małych gryzoni. Pobierają także małe kamienie, które pełnią funkcję gastrolitów i pomagają rozcierać pokarm w żołądku. Analiza żołądkowa wykazała, że aż 95 % diety składa się z owoców. Pozostała część to ziarna, liście oraz białko pochodzenia zwierzęcego, a nawet grzyby. Dieta może ulegać zmianie. W okresie pory suchej czubacz kędzierzawy prawdopodobnie

pobierają więcej ziaren i liści aniżeli owoców. Odpoczywają w koronach drzew, gdzie także nocują. Są bardzo terytorialne, szczególnie w okresie rozrodczym.

Ciekawostką jest ich znaczenie w środowisku. Uznawane są bowiem za bioindykatory. Jeżeli występują w danym środowisku znaczy to o jego czystości i nieskazitelności.

duże jaja on strzeże jej i gniazda, a także pilnuje terytorium. Młodymi opiekują się oboje rodzice. Przez pierwsze dni życia podają im pokarm do dzioba.

Rozmnażanie tego gatunku w hodowlach jest bardzo słabo poznane. Z informacji, które jak dotąd udało mi się zebrać, można stwierdzić, że sposób hodowli i sposób rozmnażania jest pokrewny z hodowlą i zwyczajami godowymi czubacza zmiennego (*Crax rubra*). Gatunek ten został opisany szczegółowo w poprzednich numerach f&f wraz z innymi gatunkami czubaczy więc zachęcam do zapoznania się z nimi.

Według raportu z rejestru ZIMS (*ZIMS – ang. Zoo Information Management System – globalna baza danych zwierząt w ogrodach zoologicznych na świecie, od red.*) wynika, że obecnie w ogrodach zoologicznych na całym świecie utrzymywanych jest łącznie dwadzieścia dwa osobniki.

OCHRONA

Na „Czerwonej Liście Gatunków Zagrożonych Światowej Unii Ochrony Przyrody” (IUCN Red List Category) ma status taksonu zagrożonego wymarciem (Vulnerable). Liczebność

Crax alector zoo
Lesna-Zlin (CZ)

Jest to jedyny gatunek w rodzaju *Crax*, u którego nie wyróżnia się dymorfizmu płciowego. Jedyna różnica pomiędzy płciami dotyczy wielkości – samice są nieco mniejsze od samców. W ubarwieniu dominuje kolor czarny

ROZMNAŻANIE

W naturalnym środowisku czubacze kędzierzawe rozpoczynają sezon rozrodczy wraz z nastaniem pory deszczowej czyli w miesiącach grudzień-kwiecień. Jednak w różnych arealach występowania tego gatunku może rozpoczynać się wcześniej lub nieco później i podobnie kończyć. Są to monogamiczne ptaki o silnych więziach międzypartnerskich. Samce tokują o wszystkich porach dnia. Gniazda budowane są na drzewie zazwyczaj na wysokości około 5 m nad ziemią. Materiał gniazdowy stanowią gałązki różnych długości, które są też podstawą gniazda. Ponadto do wyścielenia używane są liście oraz kawałki kory. Lęgi składają się zazwyczaj z dwóch jaj, jednak odnotowano przypadek kiedy liczył trzy. Są one białokremowe, o średnich wymiarach 83,5 x 60,5 mm. Inkubacją zajmuje się samica. Opuszcza gniazdo nawet do trzech razy w ciągu dnia by móc się pożywić, wtedy zawsze towarzyszy jej samiec. Natomiast gdy samica wysia-

populacji nie jest oszacowana, ale uznaje się, że ma ona tendencję spadkową. Na spadek populacji mają wpływ kłusownictwo, degradacja i fragmentacja siedlisk.

Występuje na terenie obszarów chronionych. W wielu krajach zastrzeżono przepisy pozwalające na legalne polowanie na czubacze. Prowadzone są kampanie informacyjne, które mają na celu uświadomienie ludziom, jak istotna jest ochrona tego gatunku.

PODSUMOWANIE

Czubacze kędzierzawe są bardzo rzadko eksponowane w woliarach ogrodów zoologicznych oraz w prywatnych kolekcjach. Mało jest szczegółowych informacji o wielu aspektach zarówno z życia w naturze jak i sprawach hodowlanych. Miejmy nadzieję, że najbliższe lata pozwolą lepiej poznać te pełne wdzięku i majestatu zwierzęta.

tekst:
Karol Sepielak
zdjęcia: Tomasz Doron

Uznawane są za bioindykatory. Jeżeli występują w danym środowisku znaczy to o jego czystości i nieskazitelności
Crax alector zoo Lesna-Zlin (CZ)